

## BREVE HISTORIA DUNHA VIDA ENTEIRA DO DIVINO AO CRIMINAL<sup>1</sup>

**María Alonso Seisdedos**

Tradutora

maria6d2@telefonica.net

Miña nai líame un conto na cama todas as noites. Cando tocou o da Caparuchiña, Rafa, meu irmán máis vello, apareceu no cuarto e gritoulle que non seguise, que me ía meter medo o lobo, que non ía ser quen de durmir. Medo o lobo a min? Medo o lobo, cos seus ollos tan grandes, coas súas patas tan peludas, cos seus dentes tan brancos e amoladiños, tan chistoso cos lentes e o camisón da avoa, esa cara de lector de contos coroada polo pucho de durmir repleto de lazadas e rendas? Non, o lobo a min non me metía medo. A rapariga de vermello, no entanto, si me parecía un pouco parvoíña. Non me interesaba nada. E se falamos dos setes cabuxos, só me caía ben o pequerrecho, co que me agachaba calandiño na caixa do reloxo. Chsss! Non, o lobo medo non me daba, pero producíame angustia o seu destino, pois sempre saía perdendo, sempre acababa morto e desventrado por un escopeteiro sen entrañas, afogado no fondo dun pozo ou convertido en alfombra, inerte e triste, ao pé dunha cheminea.

Miña nai, cos contos que me lía, creou e criou un monstro lector compulsivo, unha *leona* que enguliría ata os prospectos dos medicamentos, as etiquetas e manuais de instrucións de canto produto e aparello pasaba polas súas mans —nun tempo antigo en que os manuais de instrucións eran intelixibles, redactados e traducidos por seres moi humanos—, as follas de papel periódico despregadas polos pisos acabados de fregar (o mellor entretemento para aturar as colas en calquera local público se latricar con descoñecidos non era o teu). Claro está, tamén, e ás máis das veces con nocturnidade e lanterna, fun devorando os volumes da biblioteca doméstica, aos que se engadiron os que

---

1 María Alonso Seisdedos. Premio Nacional á Mellor Tradución 2014 / I Premio Xela Arias 2018. O agradecemento do Consello de Redacción de *Viceversa* por cedernos xenerosamente este texto.

Conferencia impartida pola tradutora dentro do ciclo de conferencias que pecharon o Seminario «De la creación a la librería», organizado pola Dirección General del Libro y Fomento de la Lectura do Ministerio de Cultura y Deporte. Accesible en: <http://www.culturaydeporte.gob.es/actualidad/2020/11/201125-clases-magistrales.html>. Gravado o 04/12/2020 na Biblioteca P. Ánxel Casal en Santiago de Compostela. Accesible en: <https://www.youtube.com/watch?v=6K8bGudgVE>

mercaba eu, xa fosen de ficción ou de fauna e flora, coa paga semanal, se non a fundira antes en caramelos, outro dos meus vicios.

Na infancia e primeira adolescencia, as vacacións no páramo de Castela, coa súa vasteza ilimitada e as nubes de ventre seco ao alcance da man, cos seus mananciais recónditos e —que non falten!— as sementes de mirasol, os piñóns e as sandías, equivalían a liberdade: o mundo estendíase ata onde puideses chegar pedaleando e só o cansazo pouco e as comidas marcaban a hora do regreso á casa.

Daquela imaxinaba o futuro como o faiado dunha casa de campo illada no medio dun piñeiral, onde me encerraría a pasar a máquina o caderno de campo sobre as grallas cereixeiras, como Konrad Lorenz, ou os últimos apuntamentos sobre a danza das abellas, como Karl von Frisch. Ás veces víame mesmo tocada con salacot a percorrer as sabanas e selvas da África interminable con pasos felinos ou, abrigada ata as cellas, observando focas polos fiordos noruegueses e talvez salvando a Moby Dick dos seus crueis depredadores. Quería ser bióloga. Aos once anos, mentres me recuperaba dunha doenza que na posguerra levara por diante a irmá máis vella de miña nai aos dezaoito, regaláronme unha máquina de escribir (que aínda conservo) coa que me crin máis preto dese soño. Aos trece, da viaxe de fin da EXB a Canarias, trouxen uns prismáticos (que tamén conservo).

En 1977, para os dous últimos cursos antes de ir á universidade, as opcións eran tres: ciencias, letras ou unha combinación de ambas. Cos da casa coas esperanzas postas en que me inclinase, ao seu debido tempo, cando me pasase a rebeldía, seguindo a tradición familiar, pola máis asisada e útil carreira de Farmacia, embarqueime, decidida a me converter nunha máis introvertida que reputada bióloga, nun terceiro de BUP e COU de ciencias purísimas, coas súas físicas e químicas, coas súas matemáticas. Estas últimas nunca se me deron ben: os únicos números que conseguen atravesarme a tampa dos miolos son os de teléfono. Que o meu eran e son as impuras letras demóstrao bastante cientificamente que a presenza, no plan de estudos de terceiro, da trigonometría, a xeometría e o cálculo integral, ou o que vén sendo o alfabeto como representación do abstracto levoume a obter o primeiro e único sobresaliente da miña vida nesa (in)materia, cunha profé cuxo nome non recordo pero si —e isto foi decisivo para o que máis adiante ocorreu— que era bióloga de formación. Ese pormenor de que a mellor profesora de matemáticas que tiven (ou polo menos a única á que lle entendín algo) fose bióloga resultou crucial no brusco cambio de rumbo das miñas aspiracións, pero foi unha frase, unha soa, a que o desencadeou.

Estamos a principios de maio de 1979 e terminamos o COU. Formamos roda no corredor co profesor de lingua, que nos propón unhas clases de apoio para lle consultarmos as dúbidas de última hora sobre o exame de selectividade. Falamos de proxectos, universitarios ou non. Esta individua segue obcecada na súa ilusión biolóxica, e para os seus adentros, aínda que non o diga, vese vestida de verde camuflaxe por Doñana. Pasa entón xunto a nós a catedrática de literatura, que ese curso impartiu a súa disciplina para os da opción de letras, e detense un instante:

—Tú... —diríxese a min, sen preámbulos, a queimarroupa, imperativa como ela é, un refoleo imprevisto que muda a dirección do cataventos—, *tú lo que tienes que hacer es filología*.

E vaise, segue o seu camiño e deixa alí plantada unha adolescente que observa, estupefacta (que é unha maneira fina de dicir “estupidizada”), a bóla de cristal das futuribles certeza esnaquizada no chan. Como se sae de aí? Escolla o camiño que escolla, hánselle de cravar os vidros, hanlle sangrar os pés (supoño que non vou destripar moito o argumento se revelo, xa, o final da película... : aínda levo os vidros cravados). Recordei ao instante a profe bióloga do curso anterior, a que, polas escasas saídas da carreira, dá clases de matemáticas, a que non se oculta entre herbas altas e carrascos para axexar, prismáticos na man, os movementos espasmódicos do rabo e as ás do chasco, *Saxicola rubicola*, que pousou no extremo dunha póla seca de silva; a que non ouve un chílo nas alturas e levantando o rostro entorna os ollos para tentar distinguir contra a bóveda celeste o peneireiro cincento, *Elanus caeruleus*; a que non examina con lupa o debuxo enganoso do labelo dunha *Ophrys apifera*, a orquídea abelleira; a que non aspira o recendo do tomiño, a resina e o cantroxro desde o faiado dunha casa de campo no medio dun piñeiral. Víame, tímida e agoniada, a exercer unha profesión para a que me cría e creo incapaz: a docencia, peor aínda... o ensino de matemáticas! E fuxín, corrín trepando forte, machucando aínda máis os vidros rachados do soño. Matriculeime en Filoloxía Hispánica.

Hoxe, e desde hai mil e un anos, traballo encerrada no faiado dunha casa de campo galega, non atenta ao comportamento dos animais, senón ao das palabras, aínda que de cando en cando se me vaia a vista e o sorriso para a ventá e quede pasmada admirando o ferreiriño, *Parus major*, que se randea no cordón da mosqueira á procura dalgún insecto apetecible e incauto.

E como se converte en tradutora duns cantos idiomas a galego e castelán unha bióloga frustrada que se formou en Hispánicas? Pois para entender isto hai que remontarse a finais de 1961, nun día chuvioso de decembro, en Vigo, onde non pedín para nacer. Miña nai era filla do farmacéutico dunha vila segoviana, que non lle permitiu estudar idiomas porque non era «carreira para unha señorita» (non me acantacen o vello, que bastante liberal foi en todo caso mandándoa a estudar Farmacia a máis de cincocentos quilómetros dos de entón, ata Santiago de Compostela). Por iso, porque os pais ás veces tentan cumprir os soños a través dos fillos, ela matriculounos no Colexio Alemán. É outono de 1965 e tócame a min. Miña nai lévame da man. Ábrese unha porta xigantesca. Vexo nenos nun cuarto de teitos inalcanzables, con mesas e cadeiras de cores vivas, vermellas, azuis, amarelas... feitas á medida da nosa pouca altura. A mestra, Tante Margerita, unha torre, encrequénaseme diante e preséntaseme nunha lingua que non se me fai estraña. Aos tres anos, vou para catro, todas as palabras e ningunha son descoñecidas. Cólleme no colo. Non me nego, non choro. Raro en min. «Schmetterling, du kleines Ding, such dir eine Tänzerin...», cantamos e voamos. É a miña primeira lingua estranxeira.

En cuarto de primaria, se non me engano, empezamos co inglés, un dos integrantes da combinación de idiomas que me abriu, como hei contar máis adiante, as portas á tradución. Despois, no instituto, nunha época en que

a maioría, pero sobre todo os de letras, se inclinaba polo francés, según co inglés (aínda que, en realidade, quen elixiu as materias optativas foi miña nai, do mesmo modo que me apuntou a debuxo en lugar de a “*mis labores*” sen consultarme, pois eu fuxira o primeiro día de vacacións para o *pueblo*).

Foi en primeiro de BUP, ao entrar no instituto e mentres Franco en boa hora agonizaba, onde descubrín que existía o galego ou, mellor dito, fun consciente da súa existencia grazas aos profesores que organizaban obras de teatro e concursos no día das Letras. Lanceime, como non, de cabeza a aprender, sen apenas recursos, aquela lingua tan próxima e tan allea.

A viraxe en seco con derrapaxe incluída que me conduciu a Hispánicas impúxome máis un idioma. En primeiro era obrigatorio o francés, lingua da que non tiña a máis remota idea, así que o verán previo pasei creo que un mes das vacacións nun curso intensivo na Alianza Francesa para aprender a falar con cara de meiga chuchona. Ese mesmo ano, xa en Santiago, empecei a interesarme polo catalán, coa idea de marchar a Barcelona, que me atraía dun xeito inexplicable. Daquela (batallañas), por raro que pareza hoxe, as autoridades competentes non permitían que unha persoa estudase fóra do distrito universitario que lle correspondía se a carreira que quería facer existía no seu, pero unha vez dentro podías solicitar o traslado de expediente e cunha pouca sorte, se cho concedían, quizais... Como non, estaba no *pueblo* cando chamou miña nai para dicirme que, milagre milagreiro, me concederan o traslado á novísima por entón Universitat Autònoma de Barcelona e que tiña que ir pensando onde meterme. E alá fun, previo regreso no tren de Medina del Campo a Vigo e tropecentas mil horas máis no desaparecido Shangai. Non recordo a viaxe, pero véxome aínda cun bolsón ao ombro e o radiocasete dependurado do pescozo, abraiada, ás portas da Estación Central.

Aínda que sexa Barcelona a única cidade grande que tolero e que me gustaba incluso, sobre todo aos domingos pola mañá, en que estaba case deserta, arranxei piso en Sant Cugat del Vallès, que era unha vilia acolledora, mesmo para unha insociable ferreña, e ademais tiña unha librería estupenda (como se puidese haber librerías que non o fosen). Así, mentres facía vida mormente en catalán, enleceime co italiano, o idioma que, despois do alemán, mellor soa do mundo e no que son capaz de cantar a gritos ata a canción máis marula.

Íame ben, case esquecera a bioloxía: corría de madrugada, lía, lía e lía, tomaba café, pasaba as tardes na biblioteca ou na casa a estudar, deitábame cedo e de cando en vez daba unha volta, de librerías e cruasáns, por Barcelona. Ata que cheguei a cuarto e tiven nunha crise existencial coa sintaxe. Para que diaños servía descompor oracións? Quen me mandara a min renunciar á bioloxía? Non era preferible incluso estudar para médica como meu pai ou farmacéutica como miña nai? Estudar algo que servise de algo? Ese curso suspendín por primeira vez e na miña disciplina preferida, a que me levara a escoller Hispánicas e non outra filoloxía calquera. Se cadra, intuía que o futuro que me esperaba era dar clases e eu non quería —non sabería como— enfrontarme a un monte de persoas todos e cada día durante demasiadas horas ao día. O profesor José Manuel Blecua deume a oportunidade en quinto de aprender a revisar e corrixir textos no servizo de publicacións da universidade.

Ese podía ser o camiño, a saída do labirinto, algo que tivese relación co mundo editorial. En quinto, plantei o CAP —o curso de adaptación pedagóxica que non me deu adaptado— despois de facer toda a parte teórica, xusto o día en que me tocaba dar a miña primeira clase práctica nun instituto, aprobé a sintaxe sen o entusiasmo de outrora e terminei a carreira.

En 1984, tan de súpeto como marchara a Barcelona, volví a Galiza. Nin a vós vos interesa por que nin a min me apetece recordalo. O caso é que unha vez en Vigo e para perfeccionar o galego funme matriculando nas materias dos dous cursos que necesitaba para obter a licenciatura en Galego-Portugués por libre: algo así como as clases non presenciais pero sen internetes, pondo á proba a falible intuición sobre as predileccións e as xenreiras dos profesores que te habían de examinar, a golpe de biblioteca con arquivadores de fichas, miles de fichas en papel polas que navegar coa punta dos dedos) ao tempo que traballaba. Porque...

Nun momento dado non me quedou outra que ir ao rego e dar clase. Non o credes pero había daquela escaseza de profesores de lingua e literatura e fun cubrir unha substitución dun ou dous meses no bacharelato nocturno dun instituto vigués, á que seguí un contrato de tres anos nun colexio privado da mesma cidade, que ao cabo de nove días e dous accidentes de tránsito troquei por dous meses sensacionais entre alumnos e colegas no instituto de Celanova.

Ademais, entre unha substitución e outra, aló polo verán de 1985, vin nun xornal o anuncio dunha proba para tradutores do inglés e outros idiomas ao galego en Santiago de Compostela. Imaxe Galega, un estudio de dobraxe, acababa de aterrar no país para abastecer parte da demanda da TVG, que daba os primeiros pasos. Ao pouco uns cantos empezamos a traducir e axustar audiovisuais por conta propia (pioneiros do teletraballo, pois que se non é traballar cun reprodutor de vídeo e un televisor). Máis adiante contratáronos a tres.

A aventura na granxa de dobraxe, con horarios flexibles, salario digno e señoritas mecanógrafas que tecleaban as nosas traducións manuscritas, durou pouco. Aos seis meses, coa dobraxe en Galiza aínda en cueiros, producíase a primeira crise das moitas que virían despois. Non tardaron en contratarme no estudio dos mil nomes, tres meses na Coruña e outros tres de volta a Compostela. Desta vez fun eu quen rescindiu o contrato. Por motivos que tamén vos e me aforro, en 1988, instaleime, con ordenador de meu, autónoma e descontratada, que non *freelance* nin moito menos independente, na aldea onde aínda vivo. Botei unha tempada sen teléfono porque non había liñas libres, recorrendo á cabina telefónica da praza e a algúns amigos que me recollían os recados. As máis das veces, se remataba unha película a última hora da tarde, levábaa persoalmente a Vigo. Enviala por un mensaxeiro significaba que non chegaría ao estudio ata dous días despois. Excesiva demora para as sempre incomprensibles urxencias da dobraxe, como se os médicos que saen nas series tivesen que operar de verdade. Ui, dixen operar? Que antiga! Se agora todo o mundo di “facer cirurxías”.

Seguín traducindo produtos audiovisuais: documentais, series e películas espantosas case sempre, que só vía polas esixencias do guión e a pouca pasta, e tamén revisando, corrixindo e, en ocasións, estilizando textos

alleos para a Editorial Galaxia. Cando se creou a Universidade de Vigo, a principios dos noventa, tentei estudar Bioloxía. Volver ás aulas, mergullar no fascinante mundo do visible e o invisible, do cientificamente probado mentres non se demostre o contrario (que a grandeza da ciencia non é senón a ausencia de verdades definitivas que as dúbidas constantes nutren —velaí tedes unha desas frases que inseridas no cadradiño de cor se poderían atribuír a persoeiros egrexios no feisbu—)... volver ás aulas, dicía, absorbeume a mente de tal maneira que, entre asistir ás clases teóricas e prácticas, estudar e traballar e outras lerías que non vou referir, case deixo, unha vez máis, o corpo no camiño. Así que minorei o ritmo e en terceiro aparquei de novo os prismáticos e os tubos de ensaio e erro.

Un punto crucial na miña carreira foi 2008. Ignoraba por completo o éxito de público que tiña unha das series de debuxos que traducía ou que o meu nome fose coñecido fóra dos estudos de dobraxe. Pero o profesor Xoán Montero non tivo mellor ocorrencia que convidarme a participar no I Congreso de Dobraxe que se organizou na Facultade de Filoloxía e Tradución de Vigo, algo que sempre lle agradeceréi, non tanto por min, que pasei moitas noites de insomnio e pesadelos, como cada vez que me toca falar en público —e ese foi o meu debut—, o mesmo que nestas torturantes semanas previas, senón polo que supuña de recoñecemento aos tradutores audiovisuais en xeral e en particular aos galegos.

Ao ano seguinte, de casualidade, grazas a unha chamada que fixen á Editorial Galaxia, xurdiu a oportunidade de traducir a primeira novela. A confianza temeraria coa que afrontei o reto viuse reforzada cando recibín por ela o premio da Asociación de Escritores en Lingua Galega (aos que dou grazas cada vez que me empoleiro nun púlpito, porque na noite da entrega fun incapaz de articular nin media palabra). Despois desa viñeron outras, salpicadas entre series televisivas, e veu o *Ulises, o Maldito*, proxecto no que entrei, tamén nesta ocasión, de carambola e máis que temerariamente, ao que aínda non sei ben como sobrevivín. O estrés, o frío, as penurias económicas dese ano 2013 e os que seguiron non son un recordo agradable.

E cando pasou a crise, as tarifas en tradución audiovisual non só non subiran senón que baixaran. Pouco e pouco, ende ben, empezaron a chegar encargas de literaria, tamén para castelán, e en 2018 acabei deixando o audiovisual por un conxunto de razóns que levan, todas elas, a incerteza emparellada, e que algún día vou ter que contar en voz alta.

\*\*\*

A chispa da paixón por este oficio non a acende o pouco ou moito que me guste a obra á que me enfronto senón cada un e todos os desafíos que o texto me presenta. A linguaxe e o estilo ou estilos que se utilizan no orixinal son o engado: impórtame a forma, non o contido. En calidade de tradutora, non me interesa o que se conta senón como se conta. Nese sentido, para min, o atractivo radica na complexidade do texto e tamén na calidade literaria. Abúrrome como un hámster engaiolado ás voltas na roda cando o traballo avanza nun triquetraque case que mecánico porque non xorden dificultades que

me poñan as neuronas en funcionamento. En cambio, cando atopo problemas: termos, expresións, procesos que descoñezo e que me obrigan a documentarme para entendela e trasladalos da maneira máis fiel posible, nin sinto o tictac das horas. Se queda algo pendente unha vez apago o ordenador, mentres me ducho, mentres como, mentres fago exercicio, incluso ao meu pesar mentres durmo, o cerebro continúa xirando pola súa conta á procura da palabra que falta. Despois, así que entrego o traballo, bórraseme da mente ata que chegan as probas de imprenta, algo que sempre me pilla descolocada —E esta historia de que ía?—. Co texto xa visto por un corrector —tarefa imprescindible que tamén cômpre reivindicar e que tan bos resultados dá cando hai comunicación entre os involucrados no delito—, aproveito esa derradeira oportunidade para puír algunha que outra cousa que non me convencera de todo.

Se me preguntasen que son —á parte de tola, como xa se viu—, diría que a etiqueta que máis me acae é a de artesá da lingua. Como o canteiro, que tanto labra as bágoas desconsoladas da virxe no alto dunha cruz ou o tornarratos dun canizo, pondo en ambos idéntico bo facer e saber, tento abordar coa mesma profesionalidade un tratado insulso ou un excelso poema. Traducir é pórse na pel do poeta, do ensaísta, do dramaturgo ou do historietista, fundirse coa escrita allea. Unha tarefa, en definitiva, de camaleón, que esculca con ollos desorbitados en todos os sentidos (isto é: maneiras, direccións, significados), para que ningún —nin os ocultos— lle fuxa, un camaleón que se mimetiza co texto, atento ao voo das dúbidas.

A especialización (nun escritor concreto, nun xénero determinado) queda reservada para uns poucos. Non teño moi claro se realmente non aspiro a iso ou padezo a síndrome da raposa e as uvas verdes, se me resulta máis estimulante a variedade ou busco consolarme porque non alcanzo a especificidade e é a variedade o que me permite vivir (daquela maneira). Especular sobre esta cuestión, a estas alturas da película, é unha perda de tempo. As miñas aspiracións resúmense en chegar á fin de mes viva e cunha saúde aceptable, traducindo literaturas, a ser posible de boa calidade, pero de calquera xénero. Por unha banda (e sigo tratando de consolarme): especializarse non é perder a ocasión de coñecer mil mundos diferentes? Pola outra (a realidade): aínda dentro dunha mesma categoría, non é cada texto un mundo diferente? Existe de veras a especialización? E se a entendemos como centrarse nun único autor? Pero acaso un único autor non muda ao longo da vida, ao longo dun día, non escala cumes e afunde en abismos? Talvez, logo, non exista a especialización pura. Talvez nin a pureza exista. E é bo que sexa así, creo.

Cando a Xavier Senín lle concederon hai uns días o Premio Nacional á Obra dun Tradutor, unha colega comentou o fascinante que lle parecía que fose a un tempo autor das versións de *Astérix* e Raymond Roussel. A min máis que fascinante paréceme marabillioso poder pasar do divino ao criminal nunha volta de folia. Domar cabalos ou percorrer os Estados Unidos ao volante dun tráiler, padecer os barracóns de Auschwitz no corpo dun mozo polaco ou ver o campo de concentración de Terezín a través dos ollos dun neno checo, asistir a un xuízo ou a un parto, pasear polos baixos fondos, vivir en palacios, calzar babuchas ou alpargatas, botar unha partida de xadrez cun sabio ou xogar ao

*curling* cun bando de pingüíns desnortados, escandir hexámetros ou contar caracteres para que os diálogos ou pensamentos non excedan o tamaño dos globos, das caixas de texto dos álbums ilustrados, escribir como un ministro italiano de finais do século dezanove ou falar como un matón siciliano da mesma época. Sei que algúns tradutores escollen o que queren traducir. No meu caso —a raposa e as uvas verdes— a elección fúndase en criterios económicos e de carga de traballo, nunca en preferencias como lectora. Deses ingresos depende o sustento dos meus cans e o meu, lambiscos e lecturas incluídos. Tampouco é que en literaria se me presentase aínda ningún dilema ético e non teño nin idea do que faría nese suposto. Prefiro pensar que o rexeitaría, pero... para que cavilar no que aínda non se deu? Teño case a certeza de que os editores non me van meter en tal aperto. Non obstante, nos trinta e pico anos que dediquei á audiovisual, se chego a escoller só o que non me parecía denigrante, é probable que non me quedase máis que un vinte por cento da produción. Mesmo así, neses traballos aborrecibles, non pensei no contido se non na forma e tratei a fala, a lingua, coa mesma consideración, coa mesma entrega, que se fosen obras mestras do cinema. Se me desen a opción de elixir, non me cabe dúbida, cinguiríame ás series infantís de calidade. Estas, cos seus xogos de palabras, rimas e cancións, co reto engadido de ter que casar sempre imaxe e texto, sempre foron o máis gratificante.

### **1. Como abordo unha tradución?**

Salvo que coñeza o texto de antemán, nunca fago unha lectura previa. Prefiro desvelar os seus misterios a medida que avanzo nun borrador, que despois corrixo e emendo as veces que faga falla. Prefiro ver como, aos poucos, vai cobrando forma ata converterse no mellor reflexo do orixinal que sexa capaz de crear. Algúns colegas prefiren lelo ben primeiro e ir anotando e resolvendo os obstáculos que encontran. Para iso cómpre ser moi competente. A min esa lectura previa a fondo non me serve, porque só reparo nas dificultades se leo e traduzo mentalmente e, entón, por que non escribir xa esa tradución? O método era ben útil outrora, cando os ordenadores non existían ou non estaban ao alcance de calquera, cando os borradores eran manuscritos no sentido etimolóxico e o texto definitivo se pasaba despois a máquina. Cos procesadores de texto, que permiten localizar e modificar todo o que nun primeiro, segundo ou enésimo momento non se viu, a min non me resulta práctico. Dado que cando leo, entendo, en xeral, o que o texto di, só reparo nas dificultades moi evidentes, quizais nalgunha palabra ou expresión que descoñeza. As outras, a maioría, as máis sutís fóxenme. Entre entender e traducir ben transcorren moitas horas de traballo. Se lese antes o texto coa mesma profundidade que necesito para traducilo, á parte de chafarme o pracer de ir descubrindo devagar o argumento —que é un dos atractivos da literaria—, perdería o tempo, tan valioso. Por descontado, se existen traducións do libro en cuestión a outros idiomas que coñezo, adoito consultalas á procura de inspiración nos casos que máis se me resisten.

### **2. Traducir ou escribir**

Un tradutor é un escritor frustrado? Non necesariamente. Nin sequera sei se nos máis dos casos. Hai escritores que traducen e ben, certo,



pero creo que para ser tradutor non abonda só con saber escribir, senón que hai que estar feito dunha materia, nin mellor nin peor, peculiar, unha materia flexible e modelable, sensible, capaz de desprenderse do influxo do orixinal e á vez serlle fiel. Un tradutor debe ter ouvido fino, como un bo poeta, aínda que non escriba poemas nin prosas. Ten que saber deixarse guiar pola intuición para percibir se a palabra, a frase, a oración casan xa non só co significado do orixinal senón tamén co seu estilo, e dubidar ante as disonancias. A un escritor non adestrado como tradutor, imaxino, pódelle custar acoplarse á voz allea, ou no outro extremo, pode incluso ter un respecto mal entendido polo orixinal que o conduza a calcos innecesarios, a non dubidar do que soa estraño por consideralo parte do xenio ou enxeño creativo. A modo de exemplo, circulaba polas redes aí atrás un... —non o vou chamar tradución—... un fenómeno cuspidado por un poeta nunha respectable colección de poesía dunha respectable editora. A descrición que fai o poeta metido a versionador libre da obra explica todo ben: «sintaxe sabotada, absurdo, sen sentido, surrealista, espello deforme, grotesco imaxinario colectivo...». E non será ese o resultado da súa interpretación? Non, non abonda ser poeta para ser tradutor de poesía, aínda que si, ao aparecer abonda, ser un cara lavada. Presinto que seguir por aquí é encerellarse nunha discusión inútil. Hai bos e malos escritores, hai bos e malos tradutores, hai bos e malos escritores/tradutores. Teño clarísimo que son unha bióloga frustrada, pero non unha escritora frustrada: faime moi feliz este esixente oficio. Amais, os tradutores temos unha vantaxe clara con respecto aos escritores: escribimos sen sufrir os bloqueos e os medos á páxina en branco. Como moito, podemos atoarnos nunha expresión, pero iso non nos impide proseguir confiando en que, como un obxecto ou un recordo perdido, no momento máis inesperado xurda da memoria ou a encontremos tras unha busca intensa polos recursos humanos directos ou internáuticos. Síntome máis cómoda sen ese desacougo.

### 3. Hai xente aí?

As máis das veces tradúcese a soas. Para quen non soporta a soidade ou non ten condicións axeitadas no domicilio particular existen espazos de traballo compartidos. Polo meu carácter, necesito estar en soidade. Calquera interrupción desconcéntrame e retomar o fio, volver mergullar no texto, leva o seu tempo.

Pero a soas ou en compañía necesitamos dos outros (esta vale para un almanaque). É obvio que ninguén pode saber de todo. Tamén que non sempre podemos atopar pola nosa conta os recursos que nos fagan falla a cada momento. Durante anos (batallañas) dediqueime a acumular coleccionables de todo tipo: atlas, enciclopedias universais e temáticas, artigos de prensa sobre todo tipo de deportes... Era fundamental ter o número de teléfono de coñecidos especializados en calquera eido, desde a medicina ata á mecánica. Nunha tradución pode aparecer de todo. De pronto, case sen nos decatarmos, temos a solución á nosa incógnita aí ao outro lado da pantalla. Porén, en moitas ocasións, non é tan doado encontrala, nin sequera saber por onde empezar a buscar. Para navegar por ese universo paralelo hai que coñecer as rutas non marcadas en mapa ningún. Por sorte, sempre hai, algures, quen percorreu

antes ese itinerario, así que nos casos máis desesperados, pódese gritar: «Oi! Botádesme un cable con tal expresión? Alguén sabe como se chama este tipo de sombreiro?». Non hai por que avanzar polo texto ás apalpadelas. Só por iso paga a pena estar nunha asociación.

Pero as asociacións ofrecen algo aínda máis importante, vital. O contacto cos colegas, ben a distancia, ben arredor dunha mesa, neste oficio máis ou menos solitario, é crucial para non sucumbir. Os colegas atúranche un desabafo, unha gargallada, un choro e mesmo un ripio. Axúdante con formación e información, con asesoría xurídica e, no peor dos casos, na defensa dos dereitos asoballados. As asociacións profesionais están compostas por persoas que nalgún momento tiveron os mesmos problemas ca ti. Pódense converter nunha mesa de braseiro que cun café e unhas pastas nos acolle para comentar penas e alegrías, na barra dun bar que cun viño e unhas lascas de xamón polo medio forxa amizades. E tamén ofrecen experiencia e apoio, asesoramento sobre a ilegalidade de certas cláusulas contractuais. Todas organizan deseguido cursos de formación, nun abano que se amplía ao estaren as máis inseridas na rede Vértice<sup>2</sup>. Tamén montan charlas, coloquios e mesas redondas dirixidas a achegar a figura do tradutor aos lectores. Convén ter en conta que como traballadores autónomos estamos moi desprotexidos no mercado. Así como pasamos do divino ao criminal nunha volta de folia, despois de entregarlle uns meses da nosa vida a unha novela, podemos ser vítimas reais de atraco a man armada, cando un editor non nos paga e aínda nos humilla nas redes sociais ou na prensa; ou cando unha editora che rouba unha tradución alegando que é pésima e despois a publica con levísimos retoques para tratar de librarse da acusación de plaxio... É bo saber que os riscos de ser autónomo e pequeno son moitos. Se unha empresa entra en concurso de acredores, non vas ter ningunha posibilidade de cobrar os traballos que che debe, porque antes, na cola, están Facenda, a Seguridade Social e, se sobrou algo, os empregados... De modo que si, a soas, pero acompañados. Esa é a miña recomendación do día: Asociádevos!

---

2 En: <http://www.redvertice.org/>